

ETNOGRAFIE

OBICEIURI DE PRIMĂVARĂ ȘI DE VARĂ DIN ȚARA OĂȘULUI

LUCIAN CUCUIET

Formate și reliefate în cadrul de geneză și de evoluție a culturii populare, reflectând însuși fondul comun de viață materială și spirituală a poporului român, vitalitatea și iscusința creatoare, mărturiile și tradițiile etnografice oșenești au căpătat atributul și puterea unor elemente și forme specifice. În decursul timpului, în tezaurul etnografic al Oașului s-au pus în evidență, între altele, locuința tradițională, ocupațiile (albinăritul, creșterea animalelor, păstoritul, agricultura, pomicultura, munca la pădure), meșteșugurile și instalațiile tehnice, portul popular, obiceiurile și manifestările folclorice.

Înfățișându-se într-o formă adaptată, obiceiurile populare dau posibilitatea determinării varietății unitare a tradițiilor unui popor¹. În acest context global de afirmare a tradițiilor, civilizația țărănească a presupus o îmbinare armonioasă între faptele creatoare ale sufletului individual și aspirațiile unei vieți sociale².

Obiceiurile ca acte de comunicare și mediere au un caracter complex. Includ modul de comportare a oamenilor, texte în versuri sau proză, muzică, gesturi, dansuri. Cuprinderea și caracterizarea unor variante locale ale obiceiurilor calendaristice din Țara Oașului, cu înrudiri și deosebiri de manifestare în cultura și civilizația populară tradițională românească, pot fi prezentate și înșirate în structura: obiceiuri de primăvară și vară, obiceiuri de toamnă, obiceiul colindatului și obiceiul de Anul Nou care fac parte din obiceiurile de iarnă.

Sărbătorile de primăvară și de vară constituie „prilejuri de manifestare colectivă a bucuriei de a trăi, de întâmpinare a naturii ce învie, unele dintre acestea fiind legate de o dată fixă, altele de sărbătorile religioase”³.

Sfârșitul cășlegilor înseamnă „lăsata secului” care marchează începutul pregătirii muncilor agricole. Cu acest prilej, se făcea „jocul de lăare”, la care participau numai tineri. Locul era ales, în special, la o casă ce nu a fost terminată⁴. Nu se cunoaște aprinderea focurilor în această zi.

¹ Alexandru Popescu, *Obiceiuri populare — componente de bază ale identității istorice românești. Contribuții la cunoașterea procesului de formare a conștiinței de neam și națională*, în Biharia, VI, Oradea, 1978, p. 241.

² Gheorghe Focșa, *Aspecte spirituale ale civilizației țărănești*, în Ramuri, Craiova, 1944, p. 19.

³ Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973, p. 422.

⁴ Boinești, inf. Pop Ioan, 74 ani.

După ce pământul a fost arat, la semănat omul trebuia să fie cu capul gol și să nu fie atins de femeie ca să nu se facă tăciune în grâu⁷. Inițial se proceda rugându-se și făcându-se o cruce cu semințele pe care le arunca. În aceste gesturi se găsesc sensuri ale unei explicații religioase.

Sărbătoarea de Sângiorz — 23 aprilie — este înfățișată de ramurile de mesteacăn care se pun la porți, în casă, în grădină și pe morminte. Această zi semnifică reîntoarcerea primăverii.

I. Mușlea a consemnat „udatul în ziua de Sângiorz“ — la Bixad, „când fetele se scăldau ca și la Anul Nou, în râu ca să fie întâi peste an și ușoare.

*Unde-i apa curgătoare
Se scaldă fata-n picioare*⁶.

În ziua de 23 aprilie, se hotărea ieșirea vitelor la pășunat. Cu acest prilej, se stabilea și taxa de pășunat care trebuia plătită până în 29 iunie. Dacă nu se plătea până la această dată, proprietarul era amendat cu taxă de gloabă primită de către gornici⁷. În același timp, alegându-se păcurarii, se puneau temeiurile sâmbrei. În ziua de Sângiorz era cunoscut obiceiul „slobozitul oilor de ampror“ (pășunatul oilor în această zi oriunde în hotar)⁸. În noaptea de Sângiorz „oile erau duse departe, pe un deal, ca să nu să audă din acel loc cântând cocoșul. Se spunea că vin strigoii și iau laptele de la oi“⁹. Ion Mușlea și Vasile Netea amintesc aprinderea și păstrarea focului viu care are drept scop să mențină mana oilor¹⁰.

În zona etnografică Oaș s-au păstrat regulile de formare a sâmbrei și normele de distribuire a coprodusului în raport cu productivitatea fiecărui sâmbraș, constatată cu obiectivitate în ziua „măsuratului la cupă“¹¹.

Cu prilejul duminicii Floriilor se așează mâțișoare în fereastră și în interiorul casei după farfuria. Când un animal era bolnav se obișnuia să se pună 5—6 mâțișori în mâncare pentru a se însănătoși¹². În joia mare dimineața se practică încă obiceiul numit „jertfă“, de a se face un foc mare în grădină. Scopul său este unul practic, purificator pentru casă. Tot în această zi, copiii au mers „în piez“ (ajun) prin case ca să primească ouă, coci etc¹³.

În dimineața zilei de Paște, mai de mult într-o față de masă înlocuită cu timpul de coșuri, se aduc diferite bucate la biserică. Un fapt specific în satele din Țara Oașului îl reprezintă „fuga cu paștele“, după

⁵ Racșa, inf. Boje Vasile, 65 ani.

⁶ Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în Anuarul Arhivei de folclor, I. Cluj, 1932, p. 146, și Târșolt, inf. Bocrăci Vasile, 76 ani.

⁷ Lucian Cucuiet, *Vechi obiceiuri juridice în Țara Oașului*, în Acta Musei Porolissensis, X, Zalău, 1986, p. 674.

⁸ Târșolt, inf. Cardoș Maria, 65 ani.

⁹ Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 146.

¹⁰ Vasile Netea, *Țara Oașului*, București, 1940, p. 30—31.

¹¹ Ioniță G. Andron, *La o sâmbra a oilor în Racșa*, în Studii și Comunicări Satu Mare, VII—VIII, Satu Mare, 1986—1987, p. 367 și Victor Dragoș, Simbra în „Cronica sătmăreană“, 16 mai 1982, p. 3.

¹² Vama, inf. Haiduc Gheorghe, 61 ani.

¹³ Moșișeni, inf. Finta Petre, 78 ani.

ce aceste bucate erau sfințite. Dacă cineva nu era întrecut, va avea spor la muncă. Această atitudine, întemeiată de concepția populară, este consemnată și de Vasile Netea care citându-l pe Ion Mușlea, arată credința în căpcăuni, nevoia oamenilor să scape de duhurile rele, de diferite nenorociri, chiar și de moarte¹⁴. În dimineața de Paște se spală în apă unde și acum se pune un ou roșu și un ban, cu credința că omul va fi mai frumos și mai bogat¹⁵. La această sărbătoare se face amintirea morților. În prima și a doua zi, finii mergeau la nași ducându-le un ol și un colac legat cu ștergar. Această vizită anuală înseamnă o dovadă de respect și de cinste față de nași. După numărul olurilor așezate pe grinda casei se putea cunoaște numărul finilor. Nu era obiceiul udătorului în a doua zi de paște.

La Ispas se făcea pomenirea eroilor, plantându-se diferiți pomi la biserică, în centrul satului, la școală¹⁶.

Pentru ziua de Rusalii, casa era împodobită cu ramuri de tei. În această zi, având loc ieșirea la țarină înainte de seceriș, trei-patru fete fugeau la holdă și împleteau cununi de spice pe care le puneau pe prapuri¹⁷. Cu acest prilej, se folosea apa sfințită luată de către preot, stropindu-se cu busuioc, atât oamenii, cât și peste câmpuri. În acest ceremonial¹⁸ apărea și o troiță din ceară, care se ținea aprinsă.

La claca secerișului, femeile făceau snopi și se horea:

*„Mălaiu-i gata de săpat
Ne apucăm de secerat
Secerăm toți împreună
Să avem roadă bună
Că și roada se sporește
După omul ce muncește“.*

*„Seceratu-i secerat
Dar îi rău când n-ai bărbat
Că-i de strâns și de legat
Că bărbatu te ajută
Și-s dă gură, te sărută
Cât ar fi munca de multă“.*

*„Când am găta seceratul
Om lua holda de-a latul
Cu vinul și cu pălincă
Parcă n-am lucra nimic“¹⁹.*

*„Măi mândruț de nu ți-s dragă
Fă-mă grâu de primăvară*

¹⁴ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 31.

¹⁵ Rața, inf. Sabo Vasile, 82 ani.

¹⁶ Bixad, inf. Motica Dumitru, 79 ani.

¹⁷ Rața, inf. Boje Vasile.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ Prilog, inf. Fabian Maria, 70 ani și inf. Borhidan Maria, 28 ani.

Du-mă și mă vinde în țară
 Că m-a lua fie cine
 Că-s mai mândră ca și tine,
 Că io-s grâu de primăvară
 Și nu pleavă de seară,
 Că io-s grâu de cel ales
 Și nu-s pleavă de ovăz²⁰

În ziua de Sânziene (24 iunie), fiecare familie împletea cununi de sânziene, care erau așezate pe casă, pe poiată în grădină și pe cruci în cimitir²¹. Cu acest prilej, la hora sânzienelor se cânta:

„Când e pe la Sânziene
 Pune cucu capu-n pene
 Și se duce nu te teme²².”

„Sânziană, iarbă verde
 Mândruluiu când mă vede
 Toată mintea și-o pierde
 Sânziană, struț de flori
 Scoate-mă dintre feciori
 Și mă du între neveste
 Să văd lumea ce este
 Este iarbă înflorită
 Sau nevastă norocită²³.”

„Sânziană, sânziană
 Dă-mi și mie o pomană
 Măcar o floare înflorită
 Să fiu și eu fericită²⁴”
 „Sânziană, sânziană
 Și tu ești o buruiănă
 Înflorești în iarbă verde
 Și îi rău cine te pierde²⁴”

La terminarea secerișului, în Racșa se făcea o cunună de spice ce era pusă pe capul unui fecior care rostea cântecul cununii²⁵ sau era atârnată de coasă²⁶.

„Cine aduce cununa
 Lungește-i viața
 Și cel ce o semănat grâu
 Ține-l cât codru²⁷”

²⁰ Târșolț, inf. Râșcău Gheorghe, 68 ani.

²¹ Târșolț, inf. Râșcău Ion, 67 ani și Prilog, inf. Fabian Maria.

²² Târșolț, inf. Cardoso Maria.

²³ Prilog, inf. Fabian Maria.

²⁴ Prilog, inf. Borhidan Maria.

²⁵ Ion Mușlea, op. cit., p. 149.

²⁶ Vama, inf. Haiduc Gheorghe.

²⁷ Ion Mușlea, op. cit., p. 150.

Am gătat de secerat
 Cu fetele dimpreună
 Și le-am pus cunună bună
 Si le-am pus-o peste cap
 Că am gătat de secerat
 Și le-am pus-o peste umăr
 Să mîncăm pâinea împreună
 Cu toții la masă bună²⁸.

Oamenii aruncau apă pe fecior, iar acesta stropea secerătoarele spunând:

„să trăiască secerătoarele
 Să le ardă soarele“²⁹.

Cânteculele de seceriș cunoscute în unele localități din zona Oaș, răspândite numai în Transilvania, reprezintă faza culminantă a ceremoniei care încheie o etapă a muncilor agricole, cununa de spice fiind menită să asigure prosperitatea recoltelor viitoare³⁰.

Aceste manifestări cu caracter social, însoțite de rituri de purificare, se caracterizează prin relevante trăsături agrare și pastorale, care sunt date de către legătura omului din comunitatea sătească tradițională cu fazele naturii și cu cele temporale pentru a se asigura bunăstarea, prosperitate și fertilitate în viața sa.

FRÜHLINGS- UND SOMMERSVOLKS- GEBRÄUCHE IN „ȚARA OĂȘULUI“

(Zusammenfassung)

Die Frühlings — und Sommerfeste sind Gelegenheiten für eine kollektive Erscheinungsform, von denen einige genaues Datum haben, andere mit den kirchlichen Festen verbunden sind.

Sie sind Manifestationen mit sozialem Charakter. Diese sind auch mit Reinigungsriten verbunden und haben agrarischen und hirtlichen Charakter.

²⁸ Prilog, inf. Fabian Marja.

²⁹ I. Mușlea, *op. cit.*, p. 150.

³⁰ Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, p. 409.